

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Les plataformes virtuals com a eina d'aprenentatge crític en l'educació superior

Espai performatiu, una experiència educativa innovadora

Molet Chicot, Carme

Universitat de Lleida

Didàctiques Específiques/ Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social

Av. de l'Estudi General, 4, 25001 Lleida

carmemolet@didesp.udl.cat

Quiroz Llobet, Dànae

Universitat de Lleida

Didàctiques Específiques/ Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social

Av. de l'Estudi General, 4, 25001 Lleida

danaeql@didesp.udl.cat

1. **RESUM:** Aquest text reflexiona al voltant de les possibilitats d'una plataforma virtual de cara a introduir canvis substantius en l'educació. A partir de l'experiència del projecte espai performatiu, desenvoluparem tot un ventall d'aspectes d'innovació metodològica referits al pensament crític, la cultura visual i la interacció de diferents agents educatius i socials. En aquest sentit ens referirem més a les tecnologies com a eina d'aprenentatge que a un aprenentatge tecnològic.
2. **ABSTRACT:** This text considers the possibilities of a virtual platform with respect to introducing substantial changes in education. Using the experience of the "Espai performatiu" project, we will be developing a wide range of innovative methodological aspects related to critical thought, visual culture and the interaction of different social and educational agents. In this context we will be focusing more on technology as learning tool than as a means to technology-based education.
3. **PARAULES CLAU:** Educació, tecnologies, pensament crític, cultura visual, interactivitat.

KEYWORDS: Education, technology, critical thought, visual culture, interactivity.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

4. DESENVOLUPAMENT:

Les “noves” tecnologies, se'ns han presentat com a solució a molts dels problemes actuals, o també al contrari com a origen o causa dels problemes i com una influència poderosa i negativa sobre infants i adolescents que dificulta les relacions en l'espai educatiu. Per sort, David Buckingham (2002) va fer un nou i encoratjador plantejament i, va extreure com a conclusió que és imprescindible fomentar la participació crítica d'infants i joves com a productors mediàtics. L'impacte de les noves tecnologies es produeix en els diversos ambients on l'aprenentatge esdevé, les tecnologies són dispositius mòbils que expandeixen les nostres possibilitats, alhora que les dispersen. En educació, un ordinador no és només tecnologia sinó que es transforma en allò al que et permet accedir, a la vegada que en fa difícil la tria. Perquè, certament, no es tracta de cercar solucions simples per un món complex, sinó de facilitar la tasca educativa i sobretot d'entendre els canvis que l'ús massiu d'artefactes tecnològics operen sobre l'alumnat i en l'entorn social. Educar en els mitjans com accés a les noves tecnologies, però també com una forma específica d'abordar els aprenentatges, la cultura i la transformació social.

Molts són els textos que ens parlen de la importància de les TIC en la formació del professorat, avui dia podem trobar bones investigacions que ens documenten sobre el camp de les tecnologies aplicades a tots els àmbits educatius (Noble, 1991; Sancho, 1994a, 1994b, 2000, 2009; Davies, 1996; De Pablos (2009); Herrada, R. i Herrada, G. (2011); Losada, Valverde y Correa (2012), Sancho i Forès (2013); Sancho et al. 2015). I, moltes d'aquestes investigacions apunten cap a una manera tecnocràtica d'emprar les TIC. Juana M. Sancho, el 1994 escrivia que la tecnologia educativa havia de ser uns sabers "que sitúen al alumnado y al profesorado en las mejores condiciones posibles para perseguir las metas educativas consideradas personal y socialmente valiosas" (p. 7). Anys més tard, la mateixa investigadora enumera alguns mites sobre la formació i la tecnologia, entre els quals, el més persistent és la creença que allò que es realitza amb tecnologies digitals és automàticament innovador (Juana M. Sancho et al. 2015). Mite, que no realitat, a més, seguint Corea i Lewkowicz (2004), el pensament que té lloc a les xarxes, no és un pensament reflexiu sinó perceptiu, d'una eficàcia operatòria que no requereix la consciència, tant és així que si la consciència intervé, es torna més ineficaç, ja que el pensament demora la reacció.

Aquest és un debat de gran abast, perquè tal com explica Inés Dussel (2000) l'alumnat hauria de tenir altres lògiques de coneixement; formes de pensament i argumentació més complexes que el "m'agrada" o "no m'agrada" de les xarxes socials. Per aquesta autora la tasca de l'escola és introduir un coneixement i unes argumentacions més complexes del context que ens envolta i, un llenguatge més rigorós: “Y en eso, las redes sociales, y los medios en general, se mueven en el sentido inverso: cada vez más simple, de impacto inmediato y poco racional, menos argumentado y más efectista” (Dussel, 2011: 41). I, si això és així, la pregunta és: què podríem fer des de l'escola i des de les universitats per

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

contrarestar aquests efectes? De quina manera podríem emprar el potencial de les tecnologies per desenvolupar uns aprenentatges crítics que puguin abordar la complexitat d'aquests mons tecnològics, en mig d'un ventall de problemàtiques globals? Aquestes són algunes de les preguntes que ens van portar a crear la plataforma virtual espaiperformatiu.

El projecte espaiperformatiu s'ha creat des de l'Àrea d'Arts Visuals de la Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social de la Universitat de Lleida, (2014-2015), i funciona des del novembre del 2015. És una eina i un mitjà interdisciplinari pensat per ampliar els aprenentatges en l'àmbit educatiu superior vinculats a la Cultura Visual (Hernández, 2000-2006-2007; Freedman, 2002. 2006; Walzer, 2011). Per tal de fer front a les noves formes de visualitat, la Cultura Visual desenvolupa un marc discursiu que permet entendre els objectes i les pràctiques culturals ja sia les artístiques (Belles Arts) com les manifestacions visuals populars i mediàtiques. D'acord amb Kerry Freedman (2002, p. 61), una educació en Cultura Visual comença debatent els significats socials de la cultura visual i, per tant, les habilitats tècniques i formals es desenvolupen en relació als significats. Certament es poden continuar aprenent recursos representatius però es fa en un context més narratiu que formalista, més discursiu que estètic. A més a més, seguint aquesta autora, l'aprenentatge sobre cultura visual pot ser practicat de moltes maneres, incloent l'escriptura i altres tipus de reflexió crítica, per tal d'il·lustrar els processos d'aprenentatge de l'alumnat. Per aquest motiu ens invita a: "Crear un entorno preservado para leer y conversar sobre cultura visual, y permitir a los estudiantes trabajar en parejas y pequeños grupos, (esto) les ayuda a comprender que la multiplicidad de representaciones e interpretaciones puede ser aceptable y enriquecedora" (Freedman, 2002, p. 60).

Tal com explica Alejandra Walzer (2011) l'educació ha de ser capaç d'encabir els relats i llenguatges audiovisuals que es generen en els mitjans de comunicació "porque la narración de nuestro tiempo se está tejiendo y articulando a su través. Para hacerlo, la escuela deberá haber puesto sólidas bases en el trabajo sobre lenguaje oral y escrito, en su lectura y en su interpretación, para ser capaz de incorporar simultáneamente las nuevas modulaciones que los diálogos entre lo visual y lo textual aportan" (p. 127).

En un mateix sentit, Fernando Hernández (2000) pensa que la Cultura Visual implica un desplaçament d'allò visual cap a la teoria cultural, on la visió s'associa més a la interpretació que a la percepció, doncs per aquesta proposta educativa, ja no importa tant cercar el valor estètic de l'art, com examinar el paper de les imatges -de tot tipus d'imatges - en la cultura. Perquè com diu Inés Dussel (2009): "la cultura visual no es simplemente un repertorio de imágenes, sino un conjunto de discursos visuales que construyen posiciones, y que están inscritos en prácticas sociales, estrechamente asociados con las instituciones que nos otorgan el "derecho de mirada" (entre ellas, la escuela, que organiza un campo de lo visible y lo invisible, de lo bello y de lo feo)" (p. 181).

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Sota aquestes premisses, hem donat forma a l' "espai performatiu", articulant-lo des d'un domini web vinculat a la UdL. Es tracta d'un espai virtual amb el qual poder establir interaccions, diàlegs i ponts amb el món real. Ponts necessaris i imprescindibles si tenim en compte a Dominique Wolton (2010) quan recorda que cal trobar un equilibri i, establir una comunicació més enllà de les pantalles, per retornar a l'experiència de la realitat. La web permet connectar amb l'alumnat fora de l'aula, per retornar-hi amb noves mirades i plantejaments ampliat. Impulsa l'aprofundiment en temàtiques complexes, l'intercanvi de projectes i recursos; el debat, i la interacció d'imatges, preguntes, desitjos, inquietuds i preocupacions relacionades amb l'entorn sociopolític actual. S'estableix una cruïlla entre pedagogies crítiques, tecnologies digitals, visualitats i interaccions, tal com es pot veure en el quadre sinòptic (IMATGE 1).

El disseny de la plataforma virtual, genera dues coordenades, a la superior s'hi situen els continguts teòrics, recursos i projectes; i a la dreta totes les interaccions (IMATGE 2). Tanmateix, a la part superior hi ha una entrada en la qual ens impliquem molt directament amb temes i problemes actuals. Tal com el seu nom indica "ens importa" intenta ser un testimoni de la mirada política cap a l'educació que la web projecta.

La imatge de la pàgina d'inici va canviant cada setmana en funció de notícies d'actualitat o projectes recents. Les/ els usuaris poden enviar les seves produccions (imatges, vídeos, textos, etc.) i les seves preguntes i opinions, les quals són mostrades en els apartats corresponents (IMATGE 3). D'altra banda, es porten a terme projectes en l'àmbit universitari i a les aules que van nodrint la plataforma de nous continguts i imatges (IMATGE 4). La interacció és constant, i s'intenta que l'estudiantat no solament la vegi útil, sinó que se senti part de la comunitat d'aquest espai performatiu. Perquè s'identifica amb alguns continguts i imatges, perquè sempre s'hi troba quelcom diferent i/o útil, perquè pot veure i mostrar imatges i projectes en els quals ha participat. Algunes de les imatges creades per l'espai, s'imprimeixen i es penjen en els espais de les diferents facultats de la UdL (IMATGE 5). Les instal·lacions i les performans que tenen lloc als espais físics, s'enregistren en vídeo i es penjen al web (IMATGE 6). Per tal de tenir una presència a les xarxes socials, la web està connectada al Facebook i al Twitter, on de manera àgil s'ofereix informació concisa, puntual, en la que té un paper bàsic la utilització d'imatges (IMATGE 4).

Amb l'objectiu d'avaluar el funcionament de la plataforma, s'està duent a terme una anàlisi d'audiències (a la web, al Facebook i al Twitter); d'altra banda, hem previst una avaluació qualitativa en dues fases, la primera serà interna a nivell de Facultat i es farà anualment, mitjançant un qüestionari adreçat a alumnes i professorat. La segona fase s'adreçarà als centres d'ensenyament i a les institucions educatives, per tal de copsar l'interès i la participació dels professionals del sector, en aquest sentit també s'analitzarà el seu grau de seguiment i participació des de les pròpies xarxes.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Tal com explica Cristina Corea (2004), en un context dispers, o en una situació directament sense context (que seria el propi d'aquesta època informacional en què hi ha pura circulació d'estímuls, velocitat i dispersió), el problema dels nois i de les noies, de les nenes i dels nens, no és defensar-se de la repressió sinó generar formes d'enganxar-se amb alguna cosa que els hi permeti habitar i pensar un flux que no ofereix descans. L'avorriment per aquesta autora, estaria representat en la figura d'algú que apareix com una pista d'informació per la qual passen els estímuls i no es pot compondre respecte de res. Generar experiències educatives que puguin ser experimentades i pensades de manera pregon, connectar-les amb el potencial significatiu de les imatges, amb l'abast de les tecnologies digitals i que, tanmateix, puguin anar més enllà dels estímuls en l'ús d'aquestes tecnologies, pot ser un bon model metodològic per l'exercici futur de la professió de mestres. En definitiva, el que aporta aquesta experiència a la teoria educativa és l'ampliació de les possibilitats d'aplicació de les TIC mitjançant unes pedagogies crítiques i performatives que connectin els espais físics amb els virtuals, el dins i el fora del sistema educatiu.

4.1. FIGURA O IMATGE 1

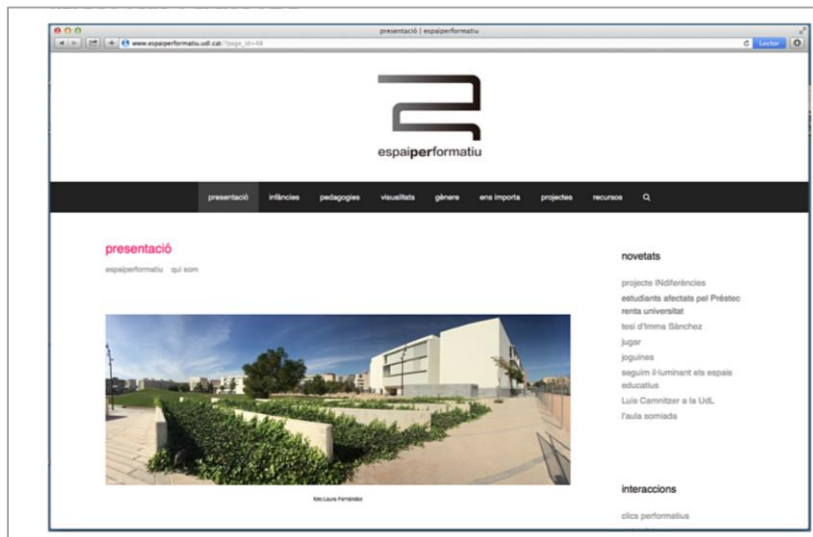
IMATGE 1			
	P. CRÍTQUES	TIC	CULTURA VISUAL
TEMÀTIQUES	Treballar temàtiques relegades en el currículum	Reflexionar al voltant dels efectes i oportunitats de les TIC a l'educació	Generar nous temes d'interès emergent
FUNCIONS	Oferir textos acadèmics sobre continguts crítics Debat	Diàleg entre les experiències d'aula i la web	Visionat, interpretació, producció, creació
INTERACCIONS	Vincular el món educatiu amb el món social i polític Informació i implicació amb problemàtiques actuals	Entre alumnat i docents Teixir una xarxa entre persones, webs, organitzacions... Un espai de coneixement de lliure circulació Atansar l'educació superior a altres àmbits	Generar projectes i produccions artístiques vinculades al pensament crític

Elaboració pròpia

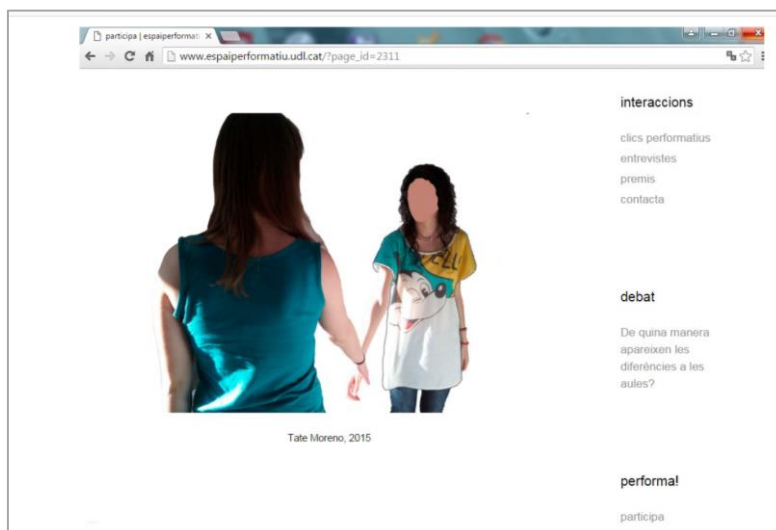

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

4.2. FIGURA O IMATGE 2

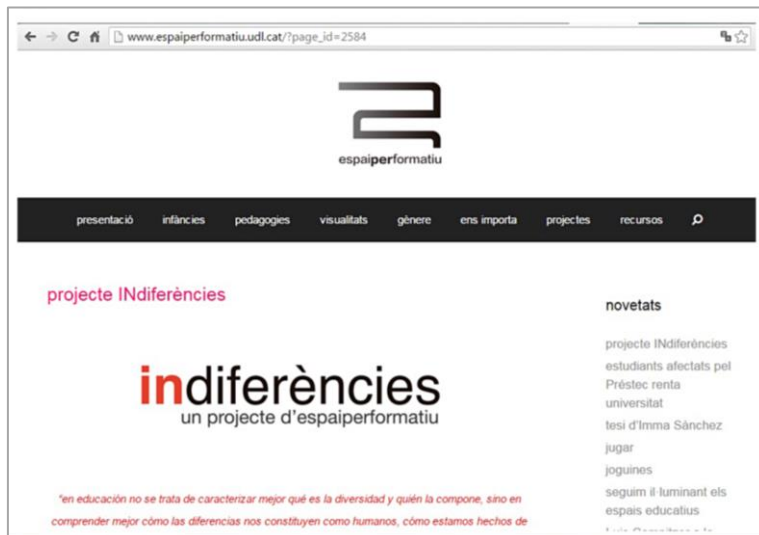
4.3. FIGURA O IMATGE 3

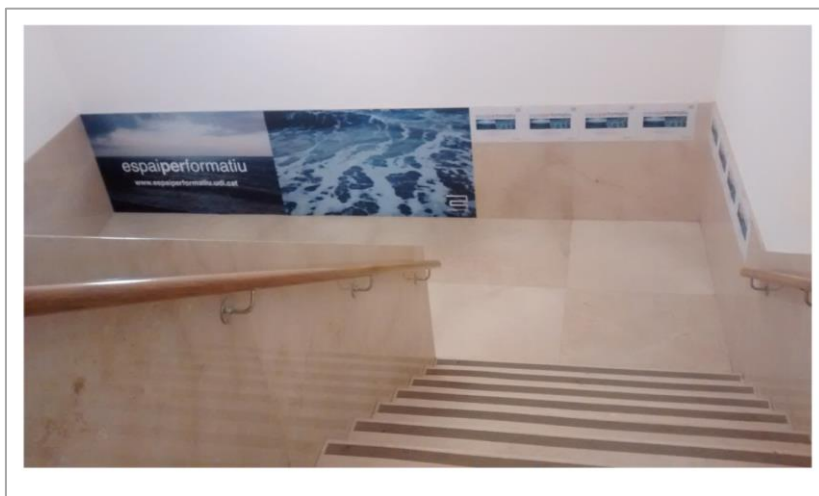

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

4.4. FIGURA O IMATGE 4

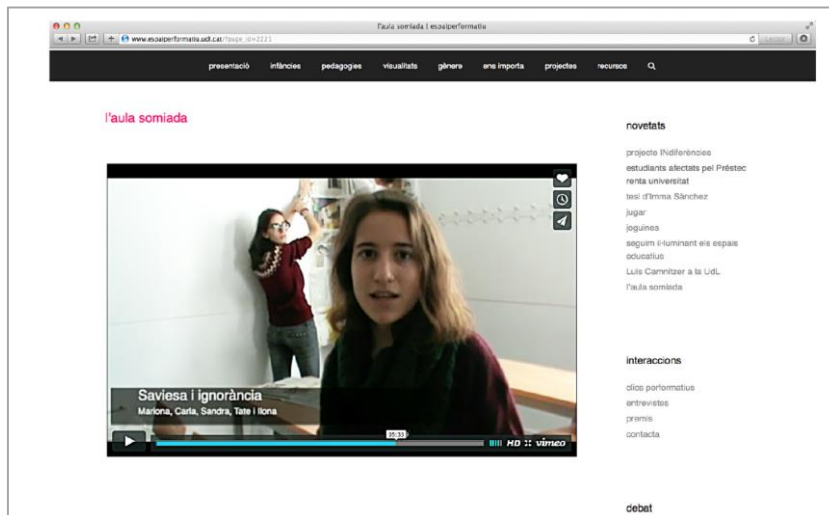
4.5. FIGURA O IMATGE 5

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

4.6. FIGURA O IMATGE 6

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Buckingham, D. (2002). Crecer en la era de los medios electrónicos. Madrid: Morata.
- Corea, C. y Lewkowicz, I. (2004). Pedagogía del aburrido. Escuelas destituidas, familias perplejas. Buenos Aires: Paidós.
- Davies, Y. K. (1996). Educational Technology: Archetypes, Paradigms and Models. En D. P. Ely y T. Plomp (ed.). ClassicWritings on Instructional Technology, (pp. 15-29). Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.
- De Pablos, J. (2009). La docencia universitaria en el campo de la Tecnología Educativa: los retos de los nuevos planes de estudio. En A. Gewerc (coord.), Políticas, prácticas e investigación en tecnología educativa (pp. 161-179). Barcelona: Ediciones Octaedro.
- Dussel, I. (2000). Entrevista. En Educación y tecnologías : las voces de los expertos / compilado por Gvirtz S. y Necuzzi C. - 1a ed. - CABA : ANSES, 2011.
- Dussel, Inés (2009). Escuela y cultura de la imagen: los nuevos desafíos. Nómadas, nº 30, (págs.: 180-193). Universidad Central de Colombia.
- Freedman, Kerry (2002). Cultura visual e identidad. Cuadernos de Pedagogía, núm. 312 , abril 2002, p. 59-61.
- Freedman, Kerry (2006) Enseñar la Cultura Visual. Currículum, estética y la vida social del arte. Barcelona, Octaedro
- Hernández, F. (2000). Educación y cultura visual. Barcelona: Octaedro.
- Revista CIDUI 2016
www.cidui.org/revistacidui
ISSN: 2385-6203

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Hernández, F. (2006). Los estudios de cultura visual: la construcción permanente de un campo no disciplinar. La Puerta. Publicación de Arte y Diseño, 2.

Hernández, F. (2007). Espigador@s de la cultura visual. Otra narrativa para la educación de las artes visuales. Barcelona: Octaedro.

Herrada, R. y Herrada, G. (2011). Adaptación de los estudios de magisterio al EEES: Las TIC en los nuevos planes de estudio, Edutec-e. Revista electrónica de Tecnología Educativa, 36. Recuperado de <http://edutec.rediris.es/revelec2/revelec36>

Losada, D., Valverde, J. y Correa, J.M. (2012). La tecnología educativa en la universidad pública española. Pixel-Bit. Revista de Medios y Educación, 41. 133-148.

Noble, D. D. (1991). The classroom arsenal: military research, information technology, and public education. Londres i Nova York: Falmer.

Sancho, J. M. (1994a). La tecnología: un modo de transformar el mundo cargado de ambivalencia. En J. M. Sancho (coord.), Para una Tecnología Educativa (pp. 13-38). Barcelona: Horsori.

Sancho, J. M. (1994b). Hacia una tecnología crítica. Cuadernos de Pedagogía, (230), 8-12.

Sancho, J. M. (2000). La Tecnología Educativa como campo de investigación: De la simplificación a la complejidad. XII Congreso Nacional y I Iberoamericano de Pedagogía Hacia el tercer milenio: Cambio educativo y educación para el cambio. Vol. I. (pp. 301-321). Madrid: SEP.

Sancho, J. M. (2009). La tecnología educativa en un mundo tecnologizado. En J. de Pablos (Coord.), Tecnología Educativa: la formación del profesorado en la era de Internet (pp. 45-68). Archidona: Aljibe.

Sancho, J. M. y Brain, B. (2013). Cuando la sociedad digital solo es un eco: el caso de la formación inicial de los maestros de primaria. Digital Education Review, 24, 69-82. Recuperado de <http://greav.ub.edu/der>

Sancho, J. M. y Forés, A. (2013) Educación, sociedad del conocimiento y TIC. En M. J. Gallego (coord.), Aplicaciones de las TIC en contextos educativos (pp. 17-33). Barcelona: Davinci.

Sancho, J. M. et altres, A. (2015). Formación del profesorado en Tecnología Educativa: de cómo las realidades generan los mitos. RELATEC

Revista Latinoamericana de Tecnología Educativa Vol 14(1) (2015). Web: <http://relatec.unex.es>

Walzer, A. (2011). Visiones, Saberes y placeres. Sobre cultura visual y educación. Madrid: Universitas.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

Wolton, D. (2010). Informar no es comunicar. Contra la ideología tecnológica. Barcelona: Gedisa